

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

ЛЦ/1

НОВИ САД, 2009

Зборник *The Romance Balkans* представља разноврсна питања балканских романских варијетета, из угла различитих дисциплина, али и њиховим прожимањем. Поред теоријских разматрања разнородних последица језичких контаката и судбине нестандардизованих мањинских језика, он обухвата прилоге из компаративне лингвистике, ономастике, етимологије, социолингвистике, антрополингвистике, дијалектологије и примењене лингвистике. При томе се читаоцу разоткрива један мало познати свет мањинских заједница на Балкану. Штиво које треба прочитати, зарад бољег разумевања мозаика сложених етничких, културних и језичких односа у овом делу света.

Нови Сад

Јасмина Грковић-Мејџор

UDC 811.163.41'373.46:645(497.115-17)

Милета Букумирић, ТЕРМИНОЛОГИЈА КУЋЕ И ПОКУЋСТВА
У СЕВЕРНОЈ МЕТОХИЈИ, Српски дијалектолошки зборник ЛШ,
Београд 2006, 375—548.

Терминологија куће и покућства у северној Метохији друга је студија Милете Букумирића која се нашла међу корицама *Српског дијалектолошког зборника*, најрепрезентативнијег гласила тога типа у словенском свету. Ова, као и његова прва монографија *Говори северне Метохије* (Српски дијалектолошки зборник L, Београд 2003), заснована је на корпусу који све више постаје социолингвистичка, а све мање дијалектолошка категорија, будући да углавном живи у „горко стиснутим устима” *интерно расељених* Метохијаца.

Терминологија куће и покућства у северној Метохији рађена је у доброј традицији прикупљања и презентовања терминолошке лексике, установљеној у оквиру новосадске лингвистичке школе (Филозофски факултет — Институт за јужнословенске језике), а утемељеној следећим магистралним монографијама: Гордана Вуковић, Жарко Бошњаковић и Љиљана Недељков, *Војвођанска коларска терминологија* (1984), Жарко Бошњаковић, *Пасџирска терминологија Срема*, (1985), Гордана Вуковић, *Терминологија куће и покућства у Војводини* (1988). Тако је и код нас, додуше са извесним закашњењем у односу на остали словенски свет, uveden лингвогеографски приступ у обраду лексике народних говора. Дакако, поред поменутих, на списку коришћених библиографских јединица М. Букумирића нашло се још студија, као и краћих радова везаних за дијалекатску терминолошку лексику. Такође, и сам аутор овде представља књиге објављивао је у више наврата, током протекле две деценије, радове засноване на тематској лексци највећег метохијског села — Гораждевца, или пак, шире, севернометохијске регије (в. у Литератури, стр. 506): *Из рајарске лексике села Гораждевца код Пећи, Прилог познавању лексике села Гораждевца, Пасџирска лексика села Гораждевца, Тер-*

минологија неких иџара на подручју ђорње Метохије, Из воденичарске лексике ђорње Метохије, Зајрежна терминологија северне Метохије.

Лексика за *Терминологију* сакупљана је кроз разговоре са Србима старинцима из тридесет одабраних пунктова, те се у овде приказиваној студији могу уочити готово све маркантније фонетске, морфолошке и морфосинтаксичке црте говорâ северне Метохије, који припадају косовско-ресавском дијалекатском комплексу, а које су пописане и описане, уз још многе друге, у већ помињаној Букумирићевој монографији *Говори северне Метохије*.

Методолошки посматрано, грађа је прикупљана путем упитника, при чему га је испитивач поделио на *мушки* и *женски*, а у зависности од врсте посла у домаћинству. Време сакупљања термиолошке лексике везане за кућу и покућство било је пролеће 1999. године, како ће се убрзо испоставити — последњи тренутак да се на подручју Метохије слободно разговара са информаторима српске националности. Већ с јесени те исте године они ће постати прогнаници из метохијских села, смештени углавном у колективне центре. Од тридесет поменутих пунктова, у кови-тлацу НАТО агресије и шиптарских терористичких акција, само ће у два насеља — Гораждевац (Пећ) и Бање (Источки Подгор) — претрајати српски живаљ.

Аутор *Терминологије* имао је претензије, како сам каже, да истражи-вањем обухвати све реалије које се налазе „у кући и око куће”. Тако је за 625 семема забележио близу 1.100 лексема (где не долазе различити акценатски/фонетски ликови). Окосница монографије замишљена је, могло би се рећи, као троделна: *Лексичко-семантичка анализа, Творбена анализа и Речник*, од чега речнички део заузима педесет процената централног монографског текста. Наравно, саставни делови представљане студије јесу и *Увод, Сјисак њункџова и информатора, Скраћенице истражваних њункџова, Литература* и резиме на руском језику. А чак 37 лингвогеографских карата на којима је приказана распрострањеност исто толиког броја термиолошких ознака за поједине реалеме (преглед националне структуре становништва по испитиваним пунктовима дат је на посебној карти), сврстаних у *Прилоге* (карте, слике, скице), представља веома вредан и вишеструко инспиративан сегмент ове монографије, будући да се на основу самих карата могу извучити закључци од значаја и за локални етнокултурни план и за ширу етнодијалектолошку перспективу, којом бивају обухваћени међуетнички и међујезички (српско-албански) контакти, а материјал представљен на њима може бити веома користан и приликом утврђивања ширих изгласа — на општесловенском плану.

У оквиру *Лексичко-семантичке анализе* (од 382. до 429. стране) налази се дванаест тематских целина, од којих се понеке рашчлањују на неколико сегмената: *Кућа и њени делови* (Типови куће, Зид, Кров, Отвори, Застори и њихови делови, Соба), *Помоћне њросџорије, Предмети у кухињи* (Прибор за ватру и Прибор за осветљавање), *Намешџај, Судови* (Земљани судови, Дрвени судови, Метални судови, Стаклени судови, Судови од других материјала), *Осџали кућни њредмети* (Опрема за држање и ношење других предмета, Предмети од прућа, Предмети за при-

премање хране и пића, Опрема за одржавање хигијене, Сечива, Опрема за друге кућне потребе), *Прибор за рад* (Прибор за домаћу радиност, Прибор за рад у пољу, Прибор за гајење животиња), *Обућа, Одећа, Посељина*,¹ *Окућница, Дворишне ограде*. Ова анализа је заснована на теорији семантичких поља Н. И. Толстоја, чија је примена образложена у реченим монографијама новосадског лингвистичког центра. У оквиру овог одељка аутор је указао на семантичко-мотивационе аспекте лексема унутар сваке тематске целине, као и на структуру (просте/сложене, сложене двочлане, сложене трочлане) и фреквентност датих лексема. Ту су представљене и ареалне карактеристике прикупљеног материјала, уз скретање пажње на позајмљенице, на различите акценатске и фонетске ликове, као и на употребну вредност појединих лексема.

Творбена анализа (од 430. до 439. стране) састоји се од две потцелине. У првој, *Грађење деривацијом*, изнета су основна запажања у вези с творбеним могућностима прикупљених термилолошких лексема и дат је инвентар заступљених афикса. Суфикси су представљани у комбинацији са именичком/придевском/глаголском основом уз коју се везују, наведена је продуктивност и фреквенција издвојених суфикса, као и значење/функција појединих од њих, истакнуте су карактеристичне појединости на деривационом плану. Удео изведеница у овом термилолошком скупу износи око 40%. У другој потцелини (*Закључак*) наводе се различите мотивационе базе за именовање реалема у области куће и покућства: анатомска лексика људског тела, називи животиња, градиво, особине итд. Напоменуто је да су веома фреквентни називи за оруђе који се могу сврстати у девербативне именице. Када је у питању овакав „релативно отворен лексички низ”, очекује се знатнији удео страних речи, те не изненађује податак да се у севернометохијској грађи нашло око 20% турцизама, а укупно — нешто преко 30% посуђеница. „Понекад су речи из једног језика замењене посуђеницама из другог језика које не делују архаично: *џенцера* — *шерџа*, *џоружда* — *кушлача*, или је замена спонтано настала као последица актуелне националне структуре становништва: *фурена* — *кафџор*” (стр. 439).

Грађа за термилолошки речник (*аван* — *шушџа*) прецизно је забележена и поуздано акцентована (од 440. до 504. стране). Све лексичке јединице снабдевене су граматичким ознакама, семантички подаци о њима дати су у прилично јасним и релативно концизним дефиницијама, сва значења сваке леме илустрована су реченицама у дијалекту, тако да су примери много више од оног што је потврда употребе одреднице. У њима је, покадшто, посведочен и етнокултурни контекст у коме дата одредница функционише. Примери у речницима, уосталом, служе и као испомоћ читаоцу код оних дефиницијских јединица које му се учине семантички недовољно информативним. Дублетни акценатски ликови срећу се непосредно уз главну (обично најраспрострањенију) одредницу, док аутор на самом крају речничког чланка указује на друге фонетске/творбене ликове и синониме дате леме, а који се иначе у *Речнику*

¹ Садржају тематске целине више би одговарао назив *Посељина и џорџирке*.

налазе као засебне одреднице, редовно упућене на главну. Тако, под одредницом *сланик* читалац бива упућен на одреднице *сол'арник*, *сол'арница*, *сол'аник*, *сол'еник*, *сол'еница*,² чији је распоред, опет, на севернометохијском терену графички приказан на карти бр. 22. Добрим решењем сматрам то што речнички чланци нису оптерећени бројевима пунктова у којима се свака лексичка јединица понаособ јавља, јер ће онајпре *Речник* привући пажњу посленика из других струка, а језички стручњаци могу у оквиру *Лексичко-семантичке анализе* наћи податак о територијалној распрострањености сваке термилошке ознаке.

И да се на крају представљања *Терминологије* вратим приложеним картама. Изолексе које се на њима могу уочити поуздано сведоче о неким етнокултуролошким датостима, а пажњу филолога усмеравају на питања лингвистичког одраза тзв. контактних ситуација. Визуелно приказана сигнификација јасно сведочи о томе да су поједине семеме репрезентоване веома великим бројем лексема (и до седам), те да, на пример, карте на којима су представљени називи за поједине делове куће (бр. 5, 6, 8 и 38), или пак карте где су дати називи за дрвену палицу за подизање сача, односно — називи за гвоздену направу којом се путају коњи (бр. 16 и 31), носе већи број појединачних, спецификованих назива. Опет, поједини судови за кување или јело (в. карте 19, 20 и 21) представљени су само двома термилошким ознакама, и то уз издвајање јасно разграничених ареала: западног, који „не досеже увек до линије северозапад-југоисток коју чини Источка река и Бели Дрим” (стр. 439), и онога који се пружа источно од поменуте линије. Зависан од доступности грађевинског материјала бивао је и тип куће, те ће семема „кућа од прућа” бити представљена већим бројем лексема него семема „кућа од брвана” (уп. карте 2 и 3). Такође, присутно је више термилошких ознака за делове појединих пољопривредних алатки (в. карте 26 и 29). У вези с картографским поступком треба поменути да су различитим знацима, прецизније — засенчењима различитих сегмената круга, представљене лексеме са неистоветним коренским основама, али и разноврсни фонетски и творбени ликови лексема истоветнога корена. Имајући у виду овакав „комбиновани” поступак, чини се да би карте биле на одређени начин читљивије да су за лексеме са различитим коренским основама (тзв. лексичке базе) коришћене различите геометријске фигуре, а њихове засенчене варијације — за представљање различитих фонетских/творбених ликова.

* * *

Корпус на коме се заснива *Терминологија куће и њокућства у северној Мешохији* посебно је значајан „због новијих историјских збивања у јужној покрајини која су изазвала ново покретање становништва и корените промене њене етничке структуре”, како сам аутор каже у својој

² Без обзира на то што је опозиција између *л* испред палаталних вокала и соната *љ* у овим говорима неутралисана у корист *л'*, мислим да је било практичније у *Речнику* издвојити лексичке јединице у којима: *л' ← љ* (нпр. *људи, њоље*), одн. *л' ← ј* у секвенци лабијал + *ј* (нпр. *здравље, снојље*).

уводној речи. Та историјско-политичка датост, као и чињеница да и у памћењу најстаријих становника свих српских крајева бледе сећања на многе реалије традиционалне културе, а народни говори захваћени ковитлацем савремених цивилизацијских токова све брже мењају своју физиономију, учинили су више него смисленим труд Милете Букумирића да обради и представи терминологију једног сегмента материјалне културе, тј. куће и покућства, на терену северне Метохије.

Београд — Косовска Митровица

Софија Милорадовић